

סקר עמדות האוכלוסייה הערבית בישראל ינואר 2007

עורך: ד"ר אלי רכס
עורך משנה: אריק רודניצקי

תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי
مشروع كونرد ادناوار للتعاون اليهودي-العربي

29 מרץ 2007

עדכן הערבים בישראל

תוכן העניינים

2	א. דבר העורכים
4	ב. פירוט ממצאי הסקר
4	שיעור החשיפה בציבור הערבי למסמך 'החזון העתידי'
5	שאלת אופייה המועדף של מדינת ישראל ומעמדם של הערבים במדינה
7	עמדה לגבי פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני
8	שאלת הזהות הלאומית-אזרחית
9	תחושות אפליה וקיפוח
10	מי מייצג את האוכלוסייה הערבית?
12	דרכי מאבק ושאלת ההשתתפות בבחירות
14	עמדת הציבור הערבי כלפי כניסתו של ליברמן לממשלה
15	יחסי יהודים-ערבים בישראל
16	מלחמת לבנון 2006 והשלכותיה על יחסי יהודים-ערבים

קרן קונרד אדנאואר
Konrad Adenauer Foundation

אוניברסיטת תל-אביב
מרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה

א. דבר העורכים

אנו שמחים להגיש לעיונכם סיכום ממצאים של סקר עמדות בנושאים פוליטיים וחברתיים שונים שנערך על-ידי מכון "יאפא" (בהנהלת עאס אטרש) בקרב האוכלוסייה הערבית והדרוזית בישראל. הסקר נערך במהלך דצמבר 2006 וינואר 2007, ובדק את עמדות הנסקרים בנושאים כגון: שיעור החשיפה למסמך "החזון העתידי"; התייחסות לאופייה המועדף של המדינה; שאלת היחסים בין יהודים וערבים, במיוחד לאור מלחמת לבנון השנייה; התייחסות למידת הייצוגיות של המפלגות הערביות ושל גופים חוץ-פרלמנטריים (כמו הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית ותנועת "בני הכפר"), ועוד.

בין לאומיות פלסטינית לאזרחות ישראלית: הלגיטימיות של מדינת ישראל

ממצאי הסקר מצביעים על התחזקות המגמות הפלסטיניות-לאומיות, לצד הבלטת היסוד הישראלי, בהווייתם הפוליטית של הערבים בישראל. כך, למשל, בעוד ש-38.7% תמכו באפשרות של הגדרת מדינת ישראל כמדינת כל אזרחיה ו-9.4% תמכו בהקמת 'מדינה דו-לאומית', השיבו 25.5% כי הם מוכנים לקבל את ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית המבטיחה שוויון זכויות מלא לכל אזרחיה ו-13.9% תמכו במדינה יהודית ודמוקרטית במתכונתה הנוכחית. דהיינו, כמעט 40% מהציבור הערבי מקבלים את הגדרתה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

יתרה מזאת, הנכונות לקבל את הלגיטימציה של מדינת ישראל בולטת גם בממצא אחר המלמד כי 83.3% מהנסקרים הסכימו (במידה רבה עד בינונית) לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני על בסיס העיקרון של 'שתי מדינות לשני העמים'.

אמנם 86.7% הסכימו עם הדרישה שהועלתה במסמך 'החזון העתידי' בדבר כינון 'דמוקרטיה הסדרית'. לכאורה, נתון זה עומד בסתירה לממצאים שהוצגו לעיל. יחד עם זאת, אין ביטחון כי אלה שהביעו תמיכה ברעיון של 'דמוקרטיה הסדרית' אכן ירדו לעומק משמעותו של הרעיון, שכן רק 8.4% מהנסקרים סברו כי זהו סוג המשטר המועדף במדינת ישראל (בהשוואה לאפשרויות אחרות שהוזכרו לעיל).

מי מייצג את הציבור הערבי?

במישור הפוליטי-מפלגתי מגלה הסקר כי מעמדן של המפלגות הערביות איתן והן זוכות להערכת הציבור. 46.6% מהנסקרים הצביעו על אחת מהן (רע"מ-תע"ל, חד"ש ובל"ד) כגוף שעמו הם מזדהים במידה הרבה ביותר. המפלגות הציוניות (העבודה, מרץ וקדימה) זכו לאמונם של 13.3% מהנסקרים. מנגד, 20% מהנשאלים לא בחרו באף גוף.

לצד זאת, 75% מהציבור הערבי סבורים שהמפלגות הערביות, ועדת המעקב העליונה והארגונים הלא-ממשלתיים הם גופים המחוללים שינוי חיובי בחיי האוכלוסייה הערבית בישראל.

בה בעת מצביע הסקר על התגבשות כוחה של התנועה האסלאמית: כ-23% סברו שהיא המייצגת הנאמנה של האינטרסים של הערבים בישראל (לעומת 25.3% בהם זכו המפלגות הערביות). נתון מפתיע הוא שיעור הפופולריות של תנועת "בני הכפר": 10% הצביעו עליה כמייצגת האינטרס הערבי. ועדת המעקב זכתה בכ-8% והמפלגות הציוניות ב-4.5%.

המערכת הפוליטית

60% מהנסקרים השיבו כי בכוונתם להצביע בבחירות לכנסת הבאה, לעומת 28% שאמרו כי אינם מתכוונים להצביע.

כ-44% מהנסקרים הביעו חשש מכניסתו של אביגדור ליברמן לממשלה. לעומתם, כ-22% לא הביעו חשש מצעד זה.

תחושות אפליה וקיפוח

הסקר הבליט את תחושת האפליה העמוקה המקננת בקרב הערבים בישראל. כ-75% מהנסקרים חשו אפליה בתחום הלאומי, הכלכלי, החברתי והתרבותי. עם זאת, מהממצאים עולה כי את המאבק להשגת שוויון, לדעת הנסקרים, יש להשתית על פעולה במסגרת החוק, מאבק דרך הכנסת או דרך בית המשפט העליון.

יחסי יהודים-ערבים

בהתייחסות לשאלת היחסים בין יהודים וערבים בישראל, סברו הנסקרים כי בשנים האחרונות חלה נסיגה בתחום זה. 28.2% מהנסקרים העריכו כי לפני 10 שנים היו יחסים אלה "טובים מאד" (כהגדרתם), אולם רק 6.5% סבורים כך היום. עם זאת, 54.5% מהם סברו כי אף על פי כן, ניתן להגדיר יחסים אלה כיום כ"טובים". רוב מכריע (87%) גורס שיש לפעול לשיפור היחסים בין יהודים וערבים וכי שינוי שכזה יתרום לשיפור איכות החיים במדינה.

השלכות מלחמת לבנון השנייה

יותר ממחצית הציבור הערבי סבורים שהמלחמה האחרונה בלבנון לא יצרה תחושה של שותפות גורל בין יהודים וערבים, למרות שמלחמה זו גבתה מספר כמעט זהה של הרוגים ערבים (18 לעומת יהודים 21).

כ-60% מהנסקרים סבורים שאף צד (ישראל או חזבאללה) לא ניצח במלחמה זו.

מסמך "החזון העתידי"

רק 15.7% מהציבור הערבי שמעו על מסמך "החזון העתידי של הערבים-הפלסטינים בישראל", שפורסם בראשית דצמבר על-ידי הוועד הארצי של ראשי הרשויות הערביות ועורר סערה ציבורית, ושיעור קטן עוד יותר (5.5%) קרא אותו בפועל. יחד עם זאת, שיעורים ניכרים תומכים בביורר בחלק מהדרישות הפוליטיות-לאומיות שהועלו במסמך. כך 68% מהנסקרים תומכים (במידה בינונית עד רבה) בהקמת גוף ייצוגי לאומי נבחר לפלסטינים בישראל; 86% מצדדים (באותה רמת הסכמה) בדרישה להשיב את "הפליטים במולדתם" (בתוך ישראל) לכפריהם, ואילו 88% דוגלים בניהול ענייני הוקף המוסלמי על-ידי המוסלמים.

נשמח לקבל תגובות:

- אתר האינטרנט שלנו: www.dayan.org/kapjac
- תכנית אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי: אריק רודניצקי
טלפון 03-6409991
פקס 03-6406046
דוא"ל arabpol@post.tau.ac.il
- ד"ר אלי רכס (מנהל התכנית): דוא"ל relie@post.tau.ac.il

© כל הזכויות על פרסום העדכן שמורות לתכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי, אוניברסיטת תל-אביב, 2007.

ניתן לצלם, להעתיק ולצטט מפרסום זה תוך ציון מפורט של שם המקור ועורכיו, ומקום ההוצאה לאור. אין לשכפל את הפרסום ללא רשות בכתב מהעורך.

תודתנו למיכל סמו-קובץ ויעל כפיר שסייעו בעיצוב הגרפיקה של העדכן.

העורכים

ב. פירוט ממצאי הסקר

תכנית קונרד אדנאואר לשיתוף פעולה יהודי-ערבי יזמה סקר דעת קהל על-מנת לבדוק את עמדות הציבור הערבי בישראל בנושאים פוליטיים וחברתיים שונים.

הסקר נערך על-ידי "מכון יאפא" (בניהולו של עאס אטרש) במהלך סוף דצמבר 2006 וראשית ינואר 2007. הסקר התנהל באמצעות הטלפון, על פי מדגם מייצג של האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל. גודל המדגם – 511 מרואיינים (43.2% גברים, 56.8% נשים); טעות הדגימה המירבית – 5%.

שיעור החשיפה בציבור הערבי למסמך 'החזון העתידי'

מסמך "החזון העתידי לערבים הפלסטינים בישראל" התפרסם בראשית דצמבר 2006 מטעם הוועד הארצי של ראשי הרשויות הערביות המקומיות בישראל. כותבי המסמך העלו שורה של הצעות אופרטיביות לתיקון פנימי במצבה החברתי, הכלכלי והתרבותי של האוכלוסייה הערבית. העניין הציבורי במסמך התמקד ברובו בסעיפים העוסקים בעתידו הפוליטי-לאומי של המיעוט הערבי בישראל, ובמיוחד בפרק הדן במערכת היחסים בין הערבים למדינה.¹

ממצאי הסקר הראו כי 15.7% מהנסקרים שמעו על מסמך 'החזון העתידי', ומתוכם כ-35% קראו את המסמך. במלים אחרות: 5.5% בלבד מהנסקרים קראו את המסמך (כפי שהצהירו).

אחוז	האם שמעת על המסמך? (N=511)
15.7	כן
84.3	לא

אחוז	האם קראת את המסמך? (N=80)
35.0	כן
65.0	לא

שיעורם של אלה ששמעו על המסמך עולה עם הגיל. בני קבוצת הגיל 45-54 שנים שמעו וקראו את המסמך יותר מכל בני קבוצות הגיל האחרות.

בקרב אלה ששמעו או קראו את המסמך, נמצא שאין הבדלים מובהקים לפי מין או דת.

¹ לדיון נרחב במסמך "החזון העתידי" והדיון הציבורי שהתעורר לאחר פרסומו, ראה הגיליון בסדרת עדכן "הערבים בישראל" מתאריך 25 בינואר 2007: http://www.dayan.org/kapjac/future_vision_2007_update.pdf

לשאלת אופייה המועדף של מדינת ישראל ומעמדם של הערבים במדינה

הסקר ביקש לבדוק את עמדותיהם של הנסקרים לגבי אופייה המועדף של מדינת ישראל, ולהשוות בין הנוסח שגובש במסמך 'החזון העתידי' (דמוקרטיה הסדרית) לבין אפשרויות נוספות שהוזכרו בעבר כפתרונות אפשריים לקונפליקט זה: מדינת כל אזרחיה, מדינה דו-לאומית, מדינה יהודית ודמוקרטית המבטיחה שוויון זכויות מלא לאזרחיה הערבים, או מדינה יהודית ודמוקרטית במתכונתה הנוכחית.

הממצאים הראו כי האופי המועדף למדינת ישראל בעיני רוב הציבור הערבי הוא "מדינת כל אזרחיה". אחריו, לפי הסדר: "מדינה יהודית ודמוקרטית המבטיחה שוויון זכויות מלא לאזרחיה הערבים", "מדינה יהודית ודמוקרטית במתכונתה הנוכחית", "מדינה דו-לאומית", ובמקום האחרון – האפשרות שהוצעה במסמך 'החזון העתידי', "דמוקרטיה הסדרית".

מהו האופי המועדף בעיניך למדינת ישראל? (N=509)		אחוז
מדינת כל אזרחיה		39.7
מדינה יהודית ודמוקרטית המבטיחה שוויון זכויות מלא לאזרחיה הערבים		25.5
מדינה יהודית ודמוקרטית במתכונתה הנוכחית		13.9
מדינה דו-לאומית		9.4
דמוקרטיה הסדרית		8.4
אחר		2.9
לא יודע		0.2
סה"כ		100.0

בהתפלגות התשובות לפי מאפיינים של דת, נמצא כי דרוזים ציינו "מדינה דמוקרטית במתכונתה הנוכחית" בשיעור גבוה יותר מאשר מוסלמים ונוצרים, ואילו נוצרים ומוסלמים בחרו ב-"מדינה דו-לאומית" בשיעור גבוה יותר מדרוזים. כמו כן, האפשרות של "דמוקרטיה הסדרית" צוינה בעיקר על-ידי מוסלמים ודרוזים.

התפלגות התשובות לגבי אופייה המועדף של המדינה לפי דת (באחוזים)				נוצרים	מוסלמים	דרוזים
מדינת כל אזרחיה				44.0	38.3	44.4
מדינה יהודית ודמוקרטית המבטיחה שוויון מלא לערבים				24.0	26.3	17.8
מדינה יהודית ודמוקרטית במתכונתה הנוכחית				12.0	13.0	26.7
מדינה דו-לאומית				14.0	9.8	2.2
דמוקרטיה הסדרית				—	9.8	6.7
אחר				6.0	2.7	2.2
לא יודע				—	0.1	—
סה"כ				100.0	100.0	100.0

כאשר נתבקשו הנסקרים לחוות את מידת הסכמתם באשר לדרישות שהוצגו במסמך 'החזון העתידי', התברר כי מעל 65% מהנסקרים הסכימו במידה רבה עד רבה מאד לדרישה לכינונה של "דמוקרטיה הסדרית" (Consensual Democracy), דהיינו: סוג של מדינה דו-לאומית הכולל ייצוג יחסי הולם לבני כל קבוצה לאומית, זכות וטו הדדית, וניהול עצמי לעניינים הייחודיים של כל קבוצה. 20.7% הסכימו לכך במידה בינונית, ו-13.7% הביעו אי הסכמה (חלקית או מלאה) עם דרישה זו.

אחד היעדים הלאומיים שהוגדרו במסמך הוא הקמת "מוסד לאומי ייצוגי נבחר לחברה הערבית הפלסטינית בישראל". במסמך צוין כי ועדת המעקב כבר החלה בתהליך למימושו של יעד זה. ממצאי הסקר הראו כי 68.5% מהנסקרים הסכימו במידה רבה עד רבה מאד לדרישה זו, 13.9% הסכימו לכך במידה בינונית, ו-17.6% הביעו אי הסכמה (חלקית או מלאה) לדרישה זו.

מסמך 'החזון העתידי' דן בהשגת שוויון במישור הלאומי-קולקטיבי עבור הערבים בישראל. במסגרת זו הוצגה התביעה להבטחת זכויותיהם של הערבים הפלסטינים העקורים ("הפליטים במולדתם") וחזרתם ליישוביהם המקוריים. רוב בולט של 86.5% מהנסקרים הסכימו במידה רבה עד רבה מאד עם דרישה זו, 6.1% הסכימו לכך במידה בינונית, ואילו 7.4% הביעו אי הסכמה (חלקית או מלאה) לכך.

תביעה נוספת במישור הקולקטיבי-לאומי שהוזכרה במסמך היא העברת ניהול ענייני הוקף האסלאמי והמקומות הקדושים לידי בני העדה המוסלמית. הממצאים מראים כי 87.8% מהנסקרים הסכימו במידה רבה עד רבה מאד לתביעה זו, 7.3% הסכימו במידה בינונית, ו-4.9% הביעו אי הסכמה (חלקית או מלאה).

מידת הסכמה	מידה רבה מאד	מידה רבה	מידה בינונית	לא	כלל לא
הדרישה					
כינון "דמוקרטיה הסדרית"	37.6	28.0	20.7	8.2	5.5
הקמת מוסד לאומי ייצוגי נבחר לחברה הפלסטינית בישראל	44.6	23.9	13.9	10.2	7.4
הבטחת זכויות הערבים הפלסטינים העקורים וחזרתם ליישוביהם	76.3	10.2	6.1	2.9	4.5
ניהול ענייני הוקף האסלאמי והמקומות הקדושים על-ידי בני העדה המוסלמית	69.8	18.0	7.3	2.9	2.0

עמדה לגבי פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני

88.6% מהנסקרים השיבו כי הנוסחה "שתי מדינות לשני העמים" המיועדת לפתרון הסכסוך בין ישראל לפלסטינים מקובלת עליהם. רק 11.4% הביעו התנגדותם לנוסחה זו. המסקנה היא כי רוב מוצק של הציבור הערבי בישראל מקבל את קיומה העצמאי של ישראל כמדינה, כתוצאה של יישוב הסכסוך הישראלי-ערבי.

זאת ועוד, נראה כי רב המרחק בין עמדתו של כלל הציבור הערבי, המצדדת בנוסחה זו, לבין העמדה המובעת במסמך "החזון העתידי", שכלל לא התייחסה לנוסחת פשרה זו, ותחת זאת קראה להקמת "דמוקרטיה הסדרית".

באיזו מידה הנך מסכים לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני על בסיס העיקרון של אחוז "שתי מדינות לשני העמים" (N=502)

60.0	במידה גבוהה
23.2	במידה בינונית
5.4	במידה נמוכה
11.4	לא מסכים כלל
100.0	סה"כ

שאלת הזהות הלאומית-אזרחית

לפי ממצאי הסקר, המרכיב הלאומי והמרכיב הדתי הם המרכיבים הדומיננטיים בזהותם של הערבים בישראל, בעוד שהמרכיב האזרחי הוא הנמוך בחשיבותו. לצד זאת, כ-41% מהנסקרים הגדירו את עצמם דתיים במידה רבה עד רבה מאד, 42% – דתיים במידה בינונית, ו-16% הגדירו את עצמם חילוניים.

מיה הזהות החשובה ביותר בעיניך? (N=510)	אחוז
זהות אזרחית – היותך אזרח ישראלי	19.2
זהות דתית – היותך מוסלמי / נוצרי / דרוזי	35.5
זהות לאומית – היותך בן לעם הערבי-הפלסטיני	36.7
לא יודע	6.1
אחר	2.5
סה"כ	100.0

כיצד אתה מגדיר את עצמך מבחינה דתית? (N=505)	אחוז
דתי מאוד	6.7
דתי	34.5
דתי במידת מה	42.0
לא דתי / חילוני	16.0
לא יודע	0.8
סה"כ	100.0

תחושות אפליה וקיפוח

רוב הנסקרים קבעו כי הציבור הערבי בישראל מופלה לרעה בכל התחומים. בממוצע, כ-75% מהנסקרים סבורים כי הערבים בישראל מופלים לרעה במידה בינונית עד רבה בכל התחומים: בתחום הכלכלי – 72.8% ; בתחום הלאומי – 73% ; בתחום התרבותי – 75.1% ; ובתחום החברתי – 75.4%.

מנגד, מעניין לציין כי שיעורם הגבוה ביותר של אלה אשר אינם מסכימים עם הטענה כי הערבים בישראל מופלים לרעה היה דווקא בתחום הלאומי – 13.1%. אחריו, לפי הסדר, היו אלה אשר אינם מסכימים כי הערבים מופלים לרעה בתחום הכלכלי (12.2%), בתחום התרבותי (10.8%), ובתחום החברתי (9.9%).

באיזה מידה אתה מסכים שהערבים בישראל מופלים לרעה בתחומים הבאים (באחוזים):

ממוצע כל התחומים	התחום התרבותי	התחום הכלכלי	התחום החברתי	התחום הלאומי	
38.9	42.2	43.6	33.2	36.5	במידה רבה
35.2	32.9	29.2	42.2	36.5	במידה בינונית
14.4	14.1	15.0	14.7	13.9	במידה נמוכה
11.5	10.8	12.2	9.9	13.1	לא מסכים כלל
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ

מי מייצג את האוכלוסייה הערבית?

הנסקרים נדרשו לציין איזה גופים פוליטיים וחוף-פרלמנטריים מייצגים בצורה הנאמנה והאפקטיבית ביותר את האינטרסים של הציבור הערבי בישראל. ממצאי הסקר מצביעים על כך שהמפלגות הערביות מייצגות בצורה נאמנה ואפקטיבית יותר מכל הגורמים האחרים את האינטרסים של הציבור הערבי. במקום השני מדורג הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית, במקום השלישי – תנועת בני הכפר, במקום הרביעי – ועדת המעקב, ובמקום החמישי – המפלגות הציוניות.

ראויה לציון עמדתם של כ-23% מהנסקרים, אשר לפיה שום גורם אינו מייצג את האינטרסים של הציבור הערבי.

איזה גוף מייצג בצורה הנאמנה והאפקטיבית ביותר את האינטרסים של הערבים בישראל? (N=509)		אחוז
המפלגות הערביות (רע"מ-תע"ל, חד"ש, בל"ד)	25.3	
התנועה האסלאמית – הפלג הצפוני	22.8	
תנועת בני הכפר	10.2	
ועדת המעקב העליונה	7.9	
המפלגות הציוניות (העבודה, קדימה, מרץ-יחד, ש"ס, הליכוד, ישראל ביתנו)	4.5	
אף אחד	23.6	
לא יודע	2.8	
אחר	2.9	
סה"כ	100.0	

מבדיקת התפלגות התשובות לפי דתם של הנסקרים עולה כי מוסלמים ציינו יותר מנוצרים ומדרוזים את התנועה האסלאמית כמייצגת הציבור הערבי; נוצרים ציינו יותר ממוסלמים ומדרוזים את המפלגות הערביות ואת תנועת בני הכפר; ודרוזים ציינו יותר ממוסלמים ומנוצרים את המפלגות הציוניות כמייצגות הציבור הערבי.

ראוי לציין כי הן הנוצרים והן הדרוזים ציינו בשיעור הגבוה ביותר כי אין שום גורם פוליטי או אחר המייצג נאמנה את האינטרסים של הציבור הערבי.

מי מייצג את האינטרסים של הערבים? התפלגות התשובות לפי דת (באחוזים)			
מוסלמים	נוצרים	דרוזים	
המפלגות הערביות	24.5	30.0	27.3
התנועה האסלאמית – הפלג הצפוני	27.2	4.0	4.5
תנועת בני הכפר	9.6	16.0	11.4
ועדת המעקב העליונה	8.3	6.0	4.5
המפלגות הציוניות	3.7	6.0	11.4
אף אחד	20.8	36.0	34.1
לא יודע	2.2	2.0	6.8
אחר	3.7	—	—
סה"כ	100.0	100.0	100.0

מבדיקת התפלגות התשובות לפי גילם של הנסקרים עולה כי בני קבוצת הגיל הצעירה ביותר (24-18) ובני קבוצות הגיל המבוגרות ביותר (55-64 ו-65 ומעלה) רואים במפלגות הערביות כמייצגות בצורה הנאמנה ביותר את האינטרסים של הציבור הערבי, יותר מאשר בני קבוצות הגיל האחרות. בני קבוצה הגיל 25-34 ובני קבוצת הגיל 65 ומעלה רואים בתנועה האסלאמית כמייצגת האינטרסים של הערבים יותר מכל קבוצת גיל אחרת.

ראויה לציון העובדה שתנועת בני הכפר זוכה לאמון הגדול ביותר מצדם של בני קבוצת הגיל הצעירה ביותר 18-24, וכן העובדה שהמפלגות הציוניות לא זכו באמונם של בני קבוצות הגיל המבוגרות ביותר (55 ומעלה).

מי מייצג את האינטרסים של הערבים? התפלגות התשובות בחתך קבוצות גיל (באחוזים)	24-18	34-25	44-35	54-45	64-55	+65
המפלגות הערביות	29.4	22.7	18.9	27.1	33.3	43.7
התנועה האסלאמית – הפלג הצפוני	21.1	25.8	22.8	22.4	15.4	25.0
תנועת בני הכפר	18.3	9.1	9.4	3.5	12.8	—
ועדת המעקב העליונה	9.2	4.5	7.9	10.6	10.3	6.3
המפלגות הציוניות	2.8	4.5	6.3	7.1	—	—
אף אחד	15.6	27.3	26.0	24.7	23.1	25.0
לא יודע	1.8	—	6.3	2.3	5.1	—
אחר	1.8	6.1	2.4	2.3	—	—
סה"כ	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

הנסקרים חיוו את דעתם לגבי המידה בה ארגונים ומוסדות מחוללים שינויים חיוביים בחיי האוכלוסייה הערבית. במקום הראשון נמצאת ועדת המעקב – 55.9% מהנסקרים סבורים כי גוף זה מחולל שינוי חיובי במידה בינונית עד רבה בחיי הערבים בישראל. לאחר מכן, לפי הסדר: המפלגות הערביות – 54.4%, ארגונים ערבים חוץ-פרלמנטריים (דוגמת עדאלה ומוסאוא) – 49.8%, עיריות ומועצות מקומיות ערביות – 42.4%, וארגוני דו-קיום יהודים-ערבים – 42.4%. מנגד, בולט חוסר האמון מצד הנסקרים בעיריות ובמועצות המקומיות הערביות: 34% מהם טענו כי הן אינן מחוללות כל שינוי חיובי בחיי הערבים בישראל.

באיזו מידה הגופים הבאים מחוללים שינוי חיובי בחיי האוכלוסייה הערבית בישראל? (באחוזים)	במידה רבה	במידה בינונית	במידה נמוכה	כלל לא
המפלגות הערביות	16.4	38.0	21.4	24.2
ארגונים לא-ממשלתיים	18.1	31.7	25.1	25.1
ועדת המעקב	16.5	39.4	19.3	24.8
עיריות ומועצות מקומיות	12.4	30.0	23.5	34.1
ארגונים יהודים-ערבים	18.2	33.7	20.8	27.3

דרכי מאבק ושאלת ההשתתפות בבחירות

בהתייחסות לדרך המאבק העדיפה להשגת זכויותיהם של הערבים בישראל, השיבו רוב הנסקרים (כ-42%) כי הדרך המועדפת היא שילוב של כמה אפיקי פעולה – דרך הכנסת, בית המשפט העליון, הרשויות המקומיות, הפגנות ומחאות, ואף פנייה לערכאות בינלאומיות.

מה סוג המאבק המועדף בעיניך להגשמת זכויותיהם של הערבים בישראל? (N=508) אחוז	
מאבק ציבורי במסגרת החוק (שביתות כלליות, הפגנות)	16.3
פעילות דרך הכנסת	14.6
פנייה לבית המשפט העליון	7.3
מאבק של הרשויות המקומיות	5.7
מחאה באמצעות גופים בינלאומיים	5.1
כל הדרכים ביחד	41.7
אף דרך מהנ"ל	4.9
אחר	4.3
סה"כ	100.0

לפי תשובותיהם של הנסקרים, שיעור ההצבעה הצפוי בבחירות לכנסת (אילו היו נערכות היום) היה כמעט 59.6%. שיעור זה גבוה במעט משיעור ההצבעה בפועל בבחירות האחרונות (מרץ 2006) – 56.3%.

האם בכוונתך להצביע בבחירות הבאות לכנסת? (N=507) אחוז	
כן	59.6
לא	27.8
לא יודע	12.6
סה"כ	100.0

תמורה מעניינת חלה במשקל ההזדהות עם כל אחת מהמפלגות הערביות. כזכור, בבחירות האחרונות קיבלה רע"מ-תע"ל את מספר הקולות הגדול ביותר מצד הבוחרים הערבים והפכה למפלגה הערבית המובילה. לפי ממצאי הסקר הנוכחי, חד"ש חזרה להיות המפלגה המובילה בציבור הערבי, אחריה בל"ד, ולבסוף – הרשימה המשותפת של רע"מ ותע"ל.

בכל זאת, יש לזכור כי הנסקרים נדרשו לחוות את מידת הזדהותם עם המפלגות, ואין מדובר בבדיקה המודדת את כוונת ההצבעה בפועל. כמו כן, בולטת לעין העובדה כי קרוב ל-30% מהנסקרים אינם מזדהים עם אף אחת מהמפלגות (ערביות או יהודיות-ציוניות) ואף לא עם הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית.

עם איזה גוף פוליטי הנך מזדהה במידה הרבה ביותר? (N=506) אחוז	
חד"ש	15.6
בל"ד	14.8
רע"מ-תע"ל	10.1
העבודה	7.7
התנועה האסלאמית – הפלג הצפוני	6.1
מרץ-יחד	3.2
קדימה	2.4

1.8	הליכוד
0.2	ש"ס
20.0	אף אחד
9.3	לא יודע
5.5	סודי
3.3	אחר
100.0	סה"כ

עמדת הציבור הערבי כלפי כניסתו של ליברמן לממשלה

44.1% מהנסקרים חוששים כי כניסתו של ח"כ אביגדור ליברמן לממשלה תשפיע לרעה על מצבם של הערבים בישראל.

לדעתם של הנסקרים, התחומים שבהם צפויה הפגיעה החמורה ביותר (לפי הסדר): הזכויות האזרחיות של הערבים בישראל, הגדלת היקף הפקעת האדמות, עלייה בשיעור האלימות כלפי ערבים, והעברת המשולש לריבונות פלסטינית בניגוד לרצון תושביו.

האם כניסתו של אביגדור ליברמן לממשלה תשפיע לרעה על מצבם של הערבים בישראל? (N=506)		אחוז
כן	44.1	
לא	21.7	
לא יודע	34.2	
סה"כ	100.0	

לאור כניסתו של ליברמן לממשלה, באיזו מידה הנך מסכים עם הטענות הבאים? (באחוזים)				
מידת הסכמה:	גבוהה מאוד	גבוהה	בינונית	נמוכה
הזכויות האזרחיות של הערבים בישראל תיפגענה	44.6	20.3	20.2	14.9
יעלה היקף הפקעת האדמות	26.7	39.4	21.2	12.7
תגבר האלימות נגד הערבים	20.8	24.4	37.6	17.2
המשולש יועבר לרשות הפלסטינית בניגוד לרצון תושביו	17.6	15.4	15.4	51.6

יחסי יהודים-ערבים בישראל

רוב של 61% מהנסקרים הגדירו את היחסים השוררים כיום בין יהודים וערבים כטובים עד טובים מאד. לעומתם, 36% מהנסקרים סבורים כי היחסים רעים עד רעים מאוד.

בהשוואה למצב ששרר לפני 10 שנים, רוב הנסקרים סבורים כי היחסים בין יהודים וערבים אז היו טובים יותר: מעל 68% מהנסקרים הגדירו את יחסי יהודים-ערבים לפני 10 שנים כטובים עד טובים מאד, בעוד שפחות מרבע מהנסקרים סבורים כי היחסים אז היו רעים עד רעים מאוד.

טובים מאד	כיום	לפני 10 שנים	כיצד תגדיר את היחסים בין יהודים וערבים בישראל? (N=511)
טובים	6.5%	28.2%	
לא טובים	54.5%	39.9%	
מאד לא טובים	25.6%	18.0%	
לא יודע	10.4%	5.7%	
סה"כ	3.0%	8.2%	
	100.0%	100.0%	

לאור ממצאים אלה, רוב מוצק של הנסקרים סבור כי נדרשת פעולה לשיפור היחסים בין יהודים וערבים, וכרוב הזה סבור כי פעולה כזו תשפר את איכות החיים המדינה.

בתוך קבוצת התומכים בפעולה לשיפור היחסים בין יהודים וערבים, דירגו הנסקרים את הפעולות הרצויות בהקשר זה: חינוך לדו-קיום, מפגשים בין יהודים וערבים, שיתוף פעולה כלכלי, ותמיכה במוסדות יהודים-ערבים. אגב, כ-17% מהנסקרים בקבוצה זו סבורים כי הפעולה הרצויה ביותר היא תמהיל של כל הפעולות הללו.

האם דרושה פעולה לשיפור היחסים בין יהודים וערבים בישראל? (N=510)		האם שיפור היחסים בין יהודים וערבים בישראל יתרום להעלאת איכות החיים במדינה? (N=508)
כן	86.7%	88.6%
לא	10.2%	5.9%
לא יודע	3.1%	5.5%
סה"כ	100.0%	100.0%

מהי הפעילות הרצויה על-מנת לשפר את היחסים בין יהודים וערבים? (N=445)	אחוז
חינוך לדו קיום	40.0
מפגשים בין יהודים לערבים	18.4
שיתוף פעולה כלכלי	12.4
פעולות למען מוסדות יהודים-ערבים	7.9
כל הפעולות הנ"ל ביחד	16.6
פעילות אחרת	4.7
סה"כ	100.0

מלחמת לבנון 2006 והשלכותיה על יחסי יהודים-ערבים

בהתייחסות ממוקדת יותר להשלכותיה של המלחמה שהתחוללה בלבנון בקיץ האחרון (יולי-אוגוסט 2006) על מערכת היחסים בין יהודים וערבים בישראל, סבורים קצת יותר ממחצית הנסקרים כי המלחמה לא יצרה תחושה של שותפות גורל בין יהודים וערבים, וזאת למרות העובדה שבמלחמה האחרונה נהרגו 18 אזרחים ערבים (לעומת 21 אזרחים יהודים הרוגים). קצת פחות משליש מהנסקרים סבורים כי המלחמה בלבנון הרעה את היחסים בין יהודים וערבים, אולם רוב של כ-63% מהנסקרים סבורים כי יחסים אלה נותרו ללא שינוי, למרות המלחמה.²

האם במלחמה האחרונה נוצרה שותפות גורל בין יהודים וערבים? (N=509) אחוז	
כן	18.9
לא	52.8
לא יודע	28.3
סה"כ	100.0

כיצד השפיעה המלחמה בלבנון על יחסי יהודים-ערבים בישראל? (N=510) אחוז	
הרעה את היחסים	30.4
תרמה לשיפור היחסים	6.5
הותירה את היחסים על כנם	63.1
סה"כ	100.0

רוב הציבור הערבי סבור כי אף אחד מהצדדים – ישראל או חזבאללה – לא ניצח במלחמה האחרונה בלבנון. לצד זאת, כ-28% טענו שחזבאללה ניצח ואילו 2.4% סברו שישראל ניצחה.

מי ניצח במלחמה האחרונה בלבנון? (N=508) אחוז	
אף אחד	60.6
חזבאללה	28.1
ישראל	2.4
לא יודע	6.1
מסרב לענות	2.8
סה"כ	100.0

² לדיון נרחב בהשלכותיה של המלחמה בלבנון על הציבור הערבי בישראל, ראה גיליון מיוחד מסדרת "עדכן הערבים בישראל" שעסק בנושא: http://www.dayan.org/kapjac/files/War_North1.pdf